

UNIwersytet Gdański

Wydział Filologiczny

Instytut Anglistyki i Amerykanistyki
ul. Wita Stwosza 51
80-308 Gdańsk-Oliwa
tel. 58-523-30-49, 58-523-30-50

dr hab. Danuta Stanulewicz-Skrzypiec, prof. nadzw.
Katedra Językoznawstwa

Recenzja rozprawy doktorskiej Pani mgr Olgi Słabońskiej
pt. *Searching for category structure of the English prepositions*
with and by: *A Cognitive Grammar approach*

1. Uwagi wstępne

Rozprawa doktorska Pani mgr Olgi Słabońskiej, zatytułowana *Searching for category structure of the English prepositions with and by: A Cognitive Grammar approach* (*Badania struktury kategorii angielskich przyimków with i by: w metodologii Gramatyki Kognitywnej*), prezentuje analizę dwóch wybranych angielskich przyimków w kategoriach gramatyki kognitywnej. Rozprawa została przygotowana w Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej pod kierunkiem Pani prof. nadzw. dr hab. Kamili Turewicz.

2. Struktura rozprawy

Rozprawa liczy 192 strony. Składają się na nią następujące części: wstęp, pięć rozdziałów, wnioski, bibliografia oraz streszczenia rozprawy po angielsku i po polsku. Pierwsze trzy rozdziały zawierają podstawy teoretyczne, a także opisują dotychczasowe

badania; dwa następne rozdziały przedstawiają badania Autorki nad dwoma wybranymi angielskimi przyimkami.

Struktura rozprawy jest prawidłowa, chociaż można się zastanawiać nad innym podziałem poszczególnych treści na rozdziały (powrócę do tej kwestii w dalszych częściach recenzji, w punktach 3.3 i 3.4).

3. Ocena treści poszczególnych części rozprawy

Przejdę teraz do omówienia poszczególnych części rozprawy Pani mgr Słabońskiej – wstępu, pięciu rozdziałów i wniosków.

3.1. Wstęp: Introduction (s. 1-4)

We wstępie Autorka zwięźle i zgrabnie określa cele rozprawy, zarysowuje problem badawczy, przedstawia wybraną przez siebie metodologię badań, a także źródła materiału badawczego. Ponadto, wstęp zawiera krótką zapowiedź, czego czytelnik może się spodziewać w każdym rozdziale. Należy tu zauważyć, że nakreślone przez Autorkę cele są realistyczne.

Jedynе zastrzeżenie dotyczy przedstawienia następującej hipotezy: “The hypothesis formulated in this work is that the meaning structure of each of the two prepositions can be schematically represented by a highly abstract schema. The schema comprises all the possible usages of *with* and *by* in English” [Sformułowana hipoteza w tej pracy jest następująca: struktura znaczeniowa każdego z dwóch przyimków może być schematycznie reprezentowana przez wysoko abstrakcyjny schemat. Schemat ten zawiera wszystkie możliwe użycia *with* i *by* w angielskim] (s. 2). Od dawna językoznawcy stosują graficzne schematy ilustrujące znaczenie słów i wyrażeń. Chyba że Autorka miała na myśli to, że znaczenia każdego przyimka można zilustrować innym, osobnym schematem (w kontekście częstego traktowania tych przyimków jako synonimicznych, szczególnie w materiałach dla osób uczących się języka angielskiego).

3.2. Rozdział I: Theoretical, descriptive and language pedagogy perspective on the category preposition (s. 5-37)

W rozdziale pierwszym Pani Słabońska najpierw przedstawia definicje terminu *preposition* zwarte w słownikach języka angielskiego, po czym przechodzi do zarysowania historii badań nad językiem, koncentrując się głównie na strukturalizmie Ferdynanda de Saussure'a i gramatyce generatywnej Noama Chomsky'ego. Następnie Autorka przedstawia wpływ strukturalizmu i generatywizmu na traktowanie przyimków w dydaktyce językowej, najpierw w publikacji *A Comprehensive Grammar of the English Language* (autorzy: Randolph Quirk, Sidney Greenbaum, Geoffrey Leech, Jan Svartvik). Po szczegółowym przedstawieniu klasyfikacji przyimków, m.in. ze względu na ich budowę i znaczenia, proponowanych przez autorów tej gramatyki, Doktorantka przechodzi do omówienia innych publikacji przeznaczonych dla osób uczących się języka angielskiego: L. G. Alexander, *Longman Advanced Grammar*; J. Eastwood, *Oxford Practice Grammar*; J. Dooley & V. Evans, *Grammarway 3*; G. Yule, *Oxford Practice Grammar*; R. Murphy, *English Grammar in Use*; B. D. Graver, *Advanced English Practice*; M. Vince, *Advanced Language Practice*; M. Swan, *Practical English Usage*; Powyższe wyliczenie tych publikacji pokazuje skalę badania przeprowadzonego przez Autorkę rozprawy, zdecydowanego zasługującego na uznanie.

Rozdział pierwszy został dobrze zaplanowany, zawiera własne przemyślenia Autorki, a także, jak wyżej zaznaczono, Jej badania nad obecnością i potraktowaniem przyimków w gramatykach języka angielskiego. Z recenzenckiego obowiązku odnotować również muszę pewne niedociągnięcia.

Omawiając historię badań nad językiem, Autorka podaje, że William Jones żył w XVII wieku (s. 6) – faktycznie był to XVIII wiek (dokładnie: 1746-1794).

Referując założenia gramatyki generatywnej, Autorka stosuje pewne skróty myślowe, które nie oddają lub upraszczają istotę tego kierunku badań, np. „The basic aim of generative linguistics is to distinguish grammatical sentences, which are understood as acceptable by a native speaker, from these judged as ungrammatical ones” [Podstawowym celem językoznawstwa generatywnego jest odróżnienie gramatycznych zdań, które – rozumie się – są do przyjęcia przez rodzimego użytkownika języka, od tych ocenianych

jako niegramatyczne] (s. 14); “Language is governed by grammar...” [Językiem rządzi gramatyka] (s. 14); “[...] deep structure rules explicitly define the grammatical correctness and approval of sentences” [reguły struktury głębokiej wyraźnie określają gramatyczną poprawność i akceptację zdań] (s. 14); “Language consisted of phrase structure rules and transformations” [Język składał się z reguł frazowych transformacji] (s. 15). Także pisząc o gramatyce Quirka et al. Doktorantka zauważa, że “[...] the meaning of the English lexicon is underestimated, which is a natural consequence of perceiving the language in a mathematical way, typical for structuralists and generativists” [znaczenie angielskiego słownictwa jest niedoceniane, co jest naturalną konsekwencją postrzegania języka w sposób matematyczny, typowy dla strukturalistów i generatywistów] (s. 23). Nacisk na gramatykę nie powinien dziwić w książce poświęconej właśnie temu komponentowi języka, a nie słownictwu.

W podrozdziale poświęconym gramatyce generatywnej brakuje omówienia ważnego nurtu, gdzie przyimki odgrywają istotną rolę, mianowicie Case Grammar, której twórcą był Charles J. Fillmore („The Case for Case”, 1968).

Ponadto należy odnotować, że rozdział nie kończy się wyróżnionym stosownym podsumowaniem.

3.3. Rozdział 2: Cognitive semantics approaches to the category preposition

(s. 38-76)

W rozdziale drugim Autorka przedstawia badania nad przyimkami w ramach kognitywnej semantyki, głównie w kategoriach figura-tło i/lub trajektor-landmark, zwracając uwagę na polisemiczność i znaczenia figuratywne. Zaprezentowane zostały również schematy, za pomocą których można zilustrować znaczenia przyimków.

Autorka rozpoczyna od pracy Claudii Brugman i George’a Lakoffa z roku 2006, koncentrując się na analizie leksemów *over* i *across*. Następnie przedstawione są poglądy w kolejności: Leonarda Talmy’ego (2003), Johna Taylora (2002), Adele Goldberg (1995), Andrei Tyler i Vyvyana Evansa (2003), Cornellii Zelinsky-Wibbelt (1993) oraz Kamili Turewicz (2000, 2005, 2007).

Badania te na ogół zostały dobrze zreferowane, chociaż znowu można zauważyć pewne skróty myślowe, np. na s. 62 w rozważaniach o ucieleśnieniu języka.

Wątpliwości może budzić kolejność przedstawianych idei, kłócąca się z ich chronologią – do tej kwestii powrócę w następnym punkcie recenzji. Tutaj jeszcze chciałabym zwrócić uwagę na pominięcie ważnych dla tematu wcześniejszych prac omawianych autorów – np. Claudia Brugman opublikowała pracę *The Story of Over: Polysemy, Semantics, and the Structure of the Lexicon* w roku 1988 (choć trzeba zaznaczyć, że powstała ona jako praca magisterska w roku 1981, a w roku 1987 ukazała się jako dodatek w książce George’a Lakoffa *Women, Fire and Dangerous Things*), zaś Leonard Talmy pisał o *figure* i *ground* jeszcze wcześniej, w roku 1978 w pracy pt. “Figure and ground in complex sentences”. Można byłoby też tu wspomnieć o wielu innych badaczach, analizujących relacje przestrzenne w podobny sposób jeszcze przed wykorzystaniem *figury* i *tła* (pochodzących z psychologii postaci) w ramach podejścia kognitywnego. Rozumiem jednak, że Doktorantka musiała dokonać tu wyboru, nie sposób w krótkim rozdziale omówić wszystkich publikacji, które ukazały się na temat przyimków.

3.4. Rozdział 3: The category preposition within the framework of Cognitive Grammar (s. 77-119)

W rozdziale 3 Autorka zajmuje się gramatyką kognitywną, ze szczególnym uwzględnieniem badania przyimków w jej ramach.

Na początku rozdziału przedstawione zostały główne założenia gramatyki kognitywnej, pochodzące z klasycznej już publikacji Ronalda Langackera w dwóch tomach, *Foundations of Cognitive Grammar* (1987, 1991). Następnie Autorka przechodzi do kognitywnej analizy przyimków, prezentując przykłady m.in. *across*, *above*, *below*.

Chociaż Autorka stara się usprawiedliwić, dlaczego dopiero teraz omawia założenia gramatyki kognitywnej – ponieważ nie należy mylić jej z językoznawstwem kognitywnym, którego jest częścią (s. 77). Jest to uwaga słuszna, niemniej jednak w rozdziale 2 również przedstawiono zagadnienia z gramatyki kognitywnej, w dodatku propozycje te zainspirowane wyraźnie zostały badaniami Langackera opisanymi w publikacjach z lat 1987 i 1991. Wydaje się logiczne, że znacznie lepiej byłoby omówić

badania w kolejności chronologicznej (której w poprzednim rozdziale także brakuje). Rozdział 2 mógłby być poświęcony początkom językoznawstwa kognitywnego, zaś rozdział 3 – jego rozwojowi. Ewentualnie można byłoby zmieścić te zagadnienia w jednym rozdziale. Również korzystne byłoby wyodrębnienie rozdziału czysto metodologicznego, poświęconego wyłącznie badaniu przyimków.

Jedna drobna uwaga dotyczy stosowania terminu *prepositional phrase* (wyrażenie przyimkowe) na s. 92: Autorka klasyfikuje tak *the cats under the ladder* ‘koty pod drabiną’. Wyrażeniem przyimkowym jest tylko *under the ladder* ‘pod drabiną’. Omawiana grupa słów to *noun phrase*, w której skład wchodzi wyrażenie przyimkowe.

3.5. Rozdział 4: The case of *with* (s. 120-154)

W rozdziale czwartym Doktorantka koncentruje się na jednym z wybranych przyimków, *with*.

W początkowych częściach rozdziału Autorka krótko kontrastuje *with* z przyimkiem *by*, a potem przedstawia znaczenia *with* sklasyfikowane przez autorów *A Comprehensive Grammar of the English Language*, a także przez autorów słownika *Cambridge Advanced Learner's Dictionary* (2003). Autorka przytacza liczne przykłady, które potem szczegółowo omawia i proponuje własne rozwiązania dotyczące klasyfikacji znaczeń.

W drugiej części rozdziału Doktorantka proponuje własne analizy wybranych przykładów zawierających omawiany przyimek. Wśród nich znalazły się następujące:

I left the keys with my wallet. ‘Zostawiłam klucze z portfelem.’

The ground was covered with snow. ‘Ziemia była pokryta śniegiem.’

She spoke with great skill. ‘Mówiła z wielką wprawą.’

I'm so glad you're coming with us. ‘Jestem tak zadowolona, że idziesz z nami.’

This cake is made with lots of eggs. ‘To ciasto robi się z wielu jajek.’

Autorka przeanalizowała użycie przyimka *with* w tych zdaniach i opracowała schematy ilustrujące wyrażenia je zawierające.

Analizy przyjmuję, chociaż należałoby skorygować pewne szczegóły, np. na s. 152 Autorka pisze, że „*make* is a perfective verb and diagram 8b. below schematically presents the process of changing *make* into the perfective form *made*” [*make* jest czasownikiem dokonanym i diagram 8b. poniżej prezentuje w sposób schematyczny proces zmiany *make* w formę dokonaną/perfektywną *made*]. W zdaniu *This cake is made with lots of eggs* forma *made* to imiesłów bierny (dosłowne tłumaczenie analizowanego zdania: *To ciasto jest robione z wielu jajek*) – należy tu zauważyć, że w angielskim czasowniki nie dzielą się, jak w języku polskim, na dokonane i niedokonane (*make* znaczy zarówno ‘robić’, jak i ‘zrobić’). W przytoczonym zdaniu nie ma aspektu perfektywnego, aspekt ten powiązany jest z tzw. czasem Present Perfect (lub Past Perfect itp.), np. *This cake has been made with lots of eggs* ‘To ciasto zostało zrobione z wielu jajek’. Do tego przykładu powrócę także w następnym podpunkcie recenzji, a konkretnie do rozwiązania graficznego zastosowanego w schemacie.

Na koniec uwaga natury formalnej – brakuje odpowiedniego podsumowania całego rozdziału.

3.6. Rozdział 5: The case of *by* (s. 155-178)

Przyimek *by* Autorka analizuje w podobny sposób, jak postępuje z *with* w poprzednim rozdziale – najpierw prezentuje i omawia klasyfikacje pochodzące z gramatyki *A Comprehensive Grammar of the English Language* Quirka et al. i *Cambridge Advanced Learner’s Dictionary*, a także z trzeciego źródła, *English Guides 1: Prepositions* (Collins Cobuild), by następnie zaproponować swoje analizy następujących przykładów:

He was standing by the door. ‘Stał przy drzwiach.’

We preferred travelling by night. ‘Woleliśmy podróżować nocą.’

By working the pumps, we kept the ship afloat for another 40 hours. ‘Dzięki pracy pomp utrzymaliśmy statek na wodzie przez następne 40 godzin.’

I go to work by bus. ‘Jeżdżę do pracy autobusem.’

We were observed by a passing stranger. ‘Byliśmy obserwowani przez przechodzącego nieznajomego.’

a picture by Degas ‘obraz (namalowany przez) Degasa’

W pierwszym z analizowanych zdań Autorka zmieniła formę *was* na *be*, w dwóch następnych *preferred* i *kept* także na formy podstawowe, które jednocześnie są formami czasu teraźniejszego prostego. Może lepiej byłoby po prostu zmienić *was* na formę osobową *is*.

Można też się zastanawiać, czy schemat na s. 173 nie przedstawia znaczeń nieobecnych w analizowanym przykładzie. Wyrażenie *travelling by night* ‘podróżowanie nocą’ nie zawiera informacji o środku lokomocji, natomiast schemat sugeruje, że jest to samochód, ale przecież równie dobrze mógłby być samolot, pociąg czy też statek. Z drugiej strony trudno byłoby pomyśleć o innym odpowiednim symbolu. Ten przykład zresztą ilustruje problemy ze schematami – należałoby używać w nich symboli ilustrujących dane relacje niezależnie od obiektów, o których mowa w konkretnych przykładach językowych. W rozprawie mamy też inne schematy, w których Autorka użyła piktograficznych przedstawień konkretnych obiektów (np. w poprzednim rozdziale jajek na s. 150-153, w tym rozdziale – statku na s. 175, autobusu na s. 176, oka na s. 177).

Niezależnie od uwag krytycznych dotyczących tego, jak i poprzedniego rozdziału, akceptuję zastosowanie piktograficznych elementów w schematach i doceniam oryginalne rozwiązania zaproponowane przez Doktorantkę. Może w przyszłości będzie miała pomysł na modyfikację schematów.

Również i w tym rozdziale brakuje na końcu stosownego podsumowania.

3.7. Wnioski: Conclusions (s. 179-183)

We wnioskach Autorka zwięźle streszcza poprzednie rozdziały, a także – co ważniejsze – przedstawia różnice między badanymi przyimkami, *with* i *by*. Wnioski świadczą o tym, że cele rozprawy zostały osiągnięte.

144). Również należałoby wyeliminować potoczne *a lot of* (s. 2, 65), jak również unikać tzw. sexist language, np. *a person expresses his enthusiasm* (s. 147). Także należałoby poprawić literówki, np. *Langackrer* (s. 1), *MEASURMENT* (s. 159), *sranger* (s. 177), *realation* (s. 189), jak również skorygować stosowanie znaków interpunkcyjnych, np. powinno być: Quirk et al. (nie: Quirk et. al).

6. Aspekty techniczne

Techniczna strona rozprawy budzi pewne drobne zastrzeżenia. Autorka mogła była dopracować bibliografię (chodzi m.in. o ujednoczenie stosowania dużej litery w tytułach książek, a także o podanie stron w przypadku publikacji w tomach zbiorowych oraz ułożenie bibliografii w porządku alfabetycznym). Niepotrzebnie zastosowano podwójne wyróżnianie cytatów – kursywą i pojedynczym cudzysłowem. Ponadto schematy powinny być wszystkie konsekwentnie numerowane. Jeszcze inna uwaga dotyczy braku spacji w licznych miejscach (przy stosowaniu nawiasów).

7. Wniosek

W podsumowaniu należy zauważyć, że w swojej rozprawie Doktorantka udowadnia, iż potrafi postawić sobie ambitny cel, przeprowadzić badania, jak również wyciągnąć z nich odpowiednie wnioski. Uwagi krytyczne nie umniejszają wartości pracy.

Konkludując, pracę Pani mgr Olgi Słabońskiej, zatytułowaną *Searching for category structure of the English prepositions with and by: A Cognitive Grammar approach* (*Badania struktury kategorii angielskich przyimków with i by: w metodologii Gramatyki Kognitywnej*), oceniam pozytywnie. Spełnia ona wymagania stawiane rozprawom doktorskim. Wnioskuje zatem o dopuszczenie mgr Słabońskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Gdańsk, 19 maja 2017 r.

Danuta Stanulewicz